

اظهار نظر کارشناسی درباره:

«لایحه موافقتنامه الحاق جمهوری اسلامی ایران به پروتکل الحاقی کنوانسیون

حقوق کودک در مورد به‌کارگیری کودکان در منازعه مسلحانه»

مقدمه

در راستای حمایت از کودکان کنوانسیون حقوق کودکان در سال ۱۹۸۹ به تصویب رسید و جمهوری اسلامی ایران نیز در تاریخ ۱۳۷۲/۱۲/۱ با تصویب مجلس شورای اسلامی به آن پیوست. از آن سال تاکنون دو پروتکل به این کنوانسیون ملحق شده است که یکی در خصوص ممنوعیت فروش و فحشا و هرزه‌نگاری کودکان می‌باشد و دیگری در خصوص ممنوعیت به‌کارگیری آنها در مخاصمات مسلحانه است. پروتکل مربوط به ممنوعیت به‌کارگیری کودکان در مخاصمات مسلحانه دارای آثار حقوقی خاصی است و به‌واسطه طرح آن در مجلس طی این گزارش با تحلیل محتوای سند به آثار آن اشاره خواهد شد.

مشخصات لایحه

دوره دهم - سال اول

شماره ثبت:

۱۳۰

شماره چاپ:

۱۴۵

ارزیابی مفاد لایحه و آثار حقوقی آن

برای درک محتوای این پروتکل باید نکته زیر را در نظر گرفت تا بتوان در نهایت نتیجه حاصل از الحاق به آن را تحلیل نمود. این نکات عبارتند از:

تاریخ چاپ:

۱۳۹۵/۵/۱۰

۱. در مقدمه این پروتکل به اساسنامه دیوان بین‌المللی کیفری و به مسئله جرم‌انگاری صرف ثبت نام

کودکان زیر ۱۵ سال در نیروهای مسلح برای شرکت فعال در جنگ‌های داخلی و بین‌المللی اشاره شده است. هرچند مقدمه کنوانسیون‌ها و پروتکل‌های بین‌المللی دارای اثر الزام‌کنندگی نیستند، اما در مقام تفسیر الزامات مندرج در آنها مفید بوده و مؤثر می‌باشند. در این خصوص، دیوان بین‌المللی کیفری نیز رویه صریح و نسبتاً پرباری دارد و طی رسیدگی‌های خود صرف ثبت نام کودکان زیر ۱۵ سال را به‌عنوان یک جرم بین‌المللی تلقی کرده است.

معاونت پژوهش‌های

سیاسی - حقوقی

مطالعات حقوقی

۲. یکی دیگر از بندهای مقدمه این پروتکل به امکان کشورها در تعریف کودک و تعیین معیار کودک

تلقی نمودن اشخاص بر اساس ضوابط حقوقی داخلی کشورها اشاره دارد. اما ماده (۳) پروتکل در خصوص استخدام داوطلبانه به بند «۳» ماده (۳۸) کنوانسیون حقوق کودک ارجاع داده است. این بند از ماده (۳۸)

مشخصات گزارش

شماره مسلسل:

۲۴۰۱۴۹۴۹

کنوانسیون عنوان می‌کند که کشورها باید از به‌کارگیری کودکان زیر ۱۵ سال در نیروهای مسلح خود خودداری نمایند - فارغ از شرکت فعال یا شرکت مستقیم - همین بند از ماده (۳) در ادامه عنوان می‌کند

تاریخ انتشار:

۱۳۹۵/۵/۲۴

در خصوص کودکانی که ۱۵ سال سن دارند، ولی به ۱۸ سال نرسیده‌اند کشورهای عضو باید تلاش نمایند تا اولویت به‌کارگیری را به بزرگ‌ترها بدهند.

۳. مطابق با ماده (۲)، کشورهای عضو پروتکل باید اطمینان حاصل نمایند که اشخاص کمتر از ۱۸ سال به استخدام اجباری نیروهای مسلح آنها درنیابند. این ماده از پروتکل را باید ناظر بر ماده (۱) در نظر گرفت. ماده (۱) از الزام دولت‌های عضو به عدم شرکت مستقیم اشخاص زیر ۱۸ سال حاضر در نیروهای مسلح خود در جنگ‌ها صحبت می‌کند. در واقع این اشخاص آن دسته از نیروهایی هستند که بالاتر از ۱۵ سال دارند و زیر ۱۸ سال می‌باشند و به صورت داوطلبانه به نیروهای نظامی پیوسته‌اند.

۴. با توجه به شق الف و ب بند «۳» ماده (۳) پروتکل، هرچند استخدام اشخاص بالای ۱۵ سال و کمتر از ۱۸ سال باید داوطلبانه باشد و به نظر می‌رسد عنصر اراده شخص را با این قید دخیل نموده است، اما بند «ب» عنوان می‌کند استخدام مزبور باید با اطلاع و رضایت والدین یا قیم قانونی شخص باشد.

۵. نکته قابل توجه دیگر، بند «۱» ماده (۴) این پروتکل است. با توجه به ابهاماتی که در نظام حقوقی ایران در خصوص تلقی نمودن نیروهای بسیج به عنوان نیروی نظامی وجود دارد - هرچند به نظر می‌رسد ماده (۱) قانون مجازات نیروهای مسلح^۱ در این خصوص صراحت دارد - شاید احتمال این تفسیر وجود داشت که نیروهای بسیج را از دایره شمول این پروتکل خارج نمود اما بند «۱» ماده (۴) به صراحت مقرر می‌نماید تمام گروه‌های مسلح جدا از نیروهای مسلح کشور باید از استفاده یا استخدام اشخاص زیر ۱۸ سال در جنگ‌ها - فارغ از مشارکت مستقیم یا مشارکت فعال - خودداری نمایند. بند «۲» این ماده مقرر می‌نماید که کشورها باید چنین به کارگیری را جرم‌انگاری نمایند. در همین راستا ماده (۷) پروتکل از اشخاصی که بر خلاف مندرجات این پروتکل به کار گرفته شده‌اند با نام قربانی (مجنی علیه) یاد می‌کند.

۶. همچون دیگر کنوانسیون‌ها و اسناد حقوق بشری، این پروتکل نیز در ماده (۵) خود مقرر می‌نماید در صورتی که قانون داخلی کشور یا کنوانسیون بین‌المللی دیگری بیشتر به نفع کودکان باشد، آن مقررره باید در خصوص کودکان اعمال گردد. ۷. این کنوانسیون نسبت به گذشته نیز اثر دارد و در صورتی که کشوری به عضویت آن درآید باید مطابق با بند «۳» ماده (۶) تمام اشخاصی را که بر خلاف مقررات پروتکل حاضر به استخدام نیروهای مسلح درآمده‌اند را مرخص یا به نحو دیگری آزاد نماید.

۱. دادگاه‌های نظامی به جرائم مربوط به وظایف خاص نظامی و انتظامی کلیه افراد زیر که در این قانون به اختصار «نظامی» خوانده می‌شوند رسیدگی می‌کنند:
الف) کارکنان ستاد کل نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران و سازمان‌های وابسته.
ب) کارکنان ارتش جمهوری اسلامی ایران و سازمان‌های وابسته.
ج) کارکنان سپاه پاسداران انقلاب اسلامی ایران و سازمان‌های وابسته و اعضای بسیج سپاه پاسداران انقلاب اسلامی.
د) کارکنان وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح و سازمان‌های وابسته.
ه) کارکنان مشمول قانون نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران.
و) کارکنان وظیفه از تاریخ شروع خدمت تا پایان آن
ز) محصلان موضوع قوانین استخدامی نیروهای مسلح مراکز آموزش نظامی و انتظامی در داخل و خارج از کشور و نیز مراکز آموزش وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح.
ح) کسانی که به طور موقت در خدمت نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران هستند و طبق قوانین استخدامی نیروهای مسلح در مدت مزبور از اعضای نیروهای مسلح محسوب می‌شوند.

نتیجه‌گیری

هرچند از منظر حقوقی میان تعابیری مانند مشارکت مستقیم و مشارکت فعال تفاوت‌هایی وجود دارد و پروتکل بیشتر ناظر به مشارکت مستقیم است، اما در مواردی از الفاظ و تعابیر عامی همچون «به‌کارگیری» یا «جنگ» استفاده کرده است و به‌نظر می‌رسد قلمرو سند را گسترش داده است. از جمع نکات مذکور می‌توان نتیجه گرفت که هرچند کشورها در تعیین سن به‌عنوان ملاک کودک تلقی نمودن یک شخص مطابق با کنوانسیون حقوق کودک و مقدمه پروتکل حاضر دارای صلاحیت می‌باشند، اما پروتکل محدودیت‌های جدی بر این موضوع وارد کرده است و صلاحیت دولت‌ها را در این خصوص مضیق کرده است. گویی به‌نحوی مقرر می‌نماید که شخص زیر ۱۸ سال به هر ترتیب، کودک ناظر به مقرر مندرج در بند «۳» ماده (۳) تلقی شده است.

با توجه به بررسی‌های صورت گرفته و ابهام شدید درخصوص دستاوردهای این پروتکل برای کشور و عدم اشاره به این دستاوردها در مقدمه توجیهی تقدیم شده از سوی دولت و همچنین تعهدات بین‌المللی جدی که این سند برای کشور به همراه می‌آورد و مبهم بودن تعهداتی که ممکن است در آینده برای جمهوری اسلامی به همراه داشته باشد و با توجه به شرایط ویژه کشور می‌تواند مورد سوءاستفاده قرار گیرد و با توجه به ایرادات حقوق بشری که علیه کشور پس از تصویب کنوانسیون حقوق کودک مطرح گردیده، رد کلیات این لایحه مورد پیشنهاد است.

